

соціальної допомоги даним, які містяться в первинних документах щодо призначення такої допомоги.

Метод документальної перевірки включає три способи перевірки документів: за формою, арифметичну і нормативну.

У разі втрати або знищення частини документів використовується метод моделювання, а саме відновлення втрачених документів (відображених в них операцій) досягається через побудову моделі.

Об'єктами дослідження при вирішенні питань обґрунтованості виплати соціальної допомоги є: фінансова звітність відділу соціального захисту населення, документи, що є підставою для нарахування та виплати соціальної допомоги, первинні бухгалтерські документи, пов'язані з виплатою соціальної допомоги, а також інші документи, якщо це передбачено законодавчими та нормативними актами щодо виплати сум соціальної допомоги.

Дослідження судово-економічною експертизою питань обґрунтованості виплати соціальної допомоги відбувається у такій послідовності: ознайомлення з експертним завданням, ознайомлення з матеріалами справи, розроблення плану-графіку виконання експертного дослідження, підбір необхідних нормативних та законодавчих актів, процес дослідження наданих документів відповідно до застосованих методів та обраних методик, узагальнення результатів проведеного дослідження та складання висновку.

Узагальнення експертної практики дозволяє зробити висновок, що при проведенні виплати сум соціальної допомоги із державного та місцевого бюджетів допускається недотримання вимог законодавства України при встановленні обґрунтованості її призначення (при визначенні доходу сім'ї, встановлення офіційного працевлаштування членів сім'ї, наявності додаткових доходів сім'ї тощо).

Одним з важливих питань соціальної захищеності найбільш вразливих верст населення є обґрунтованість нарахування та виплати державної соціальної допомоги.

Зловживання, пов'язані із безпідставним призначенням та виплатою соціальної допомоги призводять до порушень норм чинного законодавства та до необґрунтованого використання коштів державного та місцевих бюджетів, а відповідно до збитків державному та місцевим бюджетам, що є актуальним питанням судово-економічної експертизи.

Список використаних джерел:

1. Інструкція щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги : наказ Міністрації та соціальної політики України від 19.09.2006 № 345 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1098-06> (дата звернення: 22.02.2019).
2. Деякі питання надання житлових субсидій населенню у грошовій формі : постанова Кабінету міністрів України від 27.12.2018 № 1176 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176-2018-n> (дата звернення: 22.02.2019).
3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z705-98> (дата звернення: 22.02.2019).

УДК 343.98: 347.73

*Панченко Н. І., завідувач сектору Сумського відділення
Харківського НДІСЕ,
e-mail: senpr@meta.ua
Гордієнко І. М., провідний судовий експерт Сумського
відділення Харківського НДІСЕ,
e-mail: economsvhndise@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ПИТАНЬ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ВТРАЧЕНОГО ЗАРОБІТКУ З МЕТОЮ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ПРАЦІВНИКОВІ НА ВИРОБНИЦТВІ

Випадки ушкодження здоров'я на виробництві внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання, на жаль, продовжують мати місце на підприємствах. Конституцією України (стаття 46) [1] гарантовано, що кожен громадянин має право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності або втрати годувальника.

При проведенні дослідження у справах, пов'язаних з визначенням розміру втраченого заробітку, з метою відшкодування шкоди, заподіяної працівникові на виробництві, експерти

стикаються з труднощами у застосуванні методичного підходу, в т.ч. при перевірках відповідності розрахунків в документах вимогам нормативних актів, які суттєво змінювались протягом значного періоду, що досліджувався. Крім того, при визначенні розміру відшкодування шкоди потерпілому на виробництві за нещасним випадком, який стався у минулі роки, не завжди на дослідження надаються всі необхідні документи, іноді у зв'язку із закінченням терміну їх зберігання, або у зв'язку з ліквідацією чи реорганізацією підприємства.

Через відсутність методики виникають дискусії та суперечності серед науковців у доцільності варіативності розрахунку шкоди, заподіяної працівникові на виробництві. Необхідно визначити єдині методичні підходи, при вирішенні судової економічною експертизою типових питань щодо визначення середньомісячного заробітку, за яким визначається розмір відшкодування шкоди потерпілому на виробництві за нещасним випадком, який стався у минулі роки. Актуальними залишаються питання перерахунку розміру відшкодування шкоди на розмір фактичного підвищення тарифних ставок і посадових окладів, оскільки не завжди підприємствами надаються на дослідження коефіцієнти підвищення тарифних ставок і посадових окладів на даному виробництві.

Перш ніж приступити до дослідження розрахунку розміру втраченого заробітку потерпілого у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків, експерту треба визначитись із вимогами нормативних законодавчих актів, які діяли у період, що досліджувався.

До цього часу існує потреба у дослідженні розрахунків шкоди, заподіяної працівникові на виробництві за минулі роки, станом на час ушкодження здоров'я. А вимоги нормативних законодавчих актів за період з 90-х років ХХ ст. до цього часу декілька разів суттєво змінювались та мали свої особливості.

При дослідженні мають бути враховані вимоги Закону України від 14.10.1992 № 2694-ХІІ «Про охорону праці» [2] та Постанови Кабінету Міністрів України від 30.07.1992 № 433 «Про визначення сум на відшкодування шкоди інвалідам внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання» [3].

До липня 1993 року порядок відшкодування шкоди, заподіяної працівникові на виробництві, регулювався «Правилами відшкодування шкоди, заподіяної працівникам каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ними трудових обов'язків», затвердженими постановою Ради Міністрів СРСР від 03.07.1984 № 690 [4].

З 01.07.1993 року усі питання, пов'язані з відшкодуванням шкоди, заподіяної робітнику каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, регламентувалися «Правилами відшкодування власником підприємства, установи і організацій або уповноваженим ним органом шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків», затвердженими постановою КМУ від 23.06.1993р № 472 [5], до яких поступово були внесені зміни та доповнення, та які діяли до квітня 2001 року.

До квітня 2001 року розрахунок та передбачений «Правилами» перерахунок розміру втраченого заробітку потерпілого у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків, проводився на підприємстві.

Проте зазначена постанова втратила чинність згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 807 [6].

З 1 квітня 2001 року економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які призвели до втрати працездатності або загибелі застрахованих на виробництві визначає Закон України від 23.09.1999 № 1105–ХІV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (далі – Закон № 1105) [7].

Страховим випадком згідно зі ст. 13 Закону № 1105 [7] є нещасний випадок або професійне захворювання, що завдало застрахованій особі професійно зумовленої або фізичної чи психічної травми за певних обставин. При настанні таких випадків застрахована особа (або особи, які перебувають на її утриманні) має право на отримання матеріального забезпечення та/або соціальних послуг.

Навіть якщо потерпілим було порушено правила охорони праці, це не звільняє підприємство-роботодавця від виконання своїх зобов'язань перед ним.

Перелік обставин, за яких настає страховий випадок, встановлено Порядком розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Про деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» від 25.08.2004 № 1112 [8].

Згідно з вимогами ст. 34 Закону № 1105 [7], розмір щомісячної страхової виплати встановлюється відповідно до ступеня втрати професійної працездатності та середньомісячного заробітку, що потерпілий мав до ушкодження здоров'я. Сума такої виплати не повинна перевищувати середньомісячного заробітку потерпілого до ушкодження здоров'я. Встановлення ступеня втрати професійної працездатності (у відсотках), групи інвалідності потерпілого, причини і часу її виникнення, а також визначення потреби в додаткових видах допомоги провадиться в усіх випадках МСЕК.

Законом № 1105 [7] також передбачена виплата одноразової допомоги у зв'язку з ушкодженням здоров'я. Потерпілий має право на таку допомогу при стійкій втраті працездатності незалежно від встановлення йому певної групи інвалідності.

Збережено правонаступництво, оскільки дія Закону № 1105 [7] поширена також на осіб, право яких на отримання відшкодування шкоди раніше було встановлено згідно із законодавством СРСР або законодавством України про відшкодування шкоди, заподіяної працівникам внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання, пов'язаних з виконанням ними трудових обов'язків, і такі потерпілі мають право на забезпечення по страхуванню від нещасного випадку відповідно до Закону № 1105 [7].

Перевірка документального обґрунтування раніше розрахованих підприємствами сум відшкодування шкоди не була передбачена вимогами Закону № 1105 [7], у зв'язку із чим до цього часу у судах нерідко розглядаються справи за цивільним позовом потерпілого на виробництві працівника до підприємства про стягнення матеріальної та моральної шкоди та за адміністративним позовом потерпілого на виробництві працівника до Фонду соціального страхування від нещасних випадків про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити дії по перерахунку страхових виплат.

Саме у цих справах завжди призначається судова економічна експертиза з питань документального та нормативного обґрунтування розміру матеріальної шкоди, заподіяної працівникові на виробництві. А вирішення цих питань, поставлених перед експертом, потребує застосування як чинного законодавства, так і законодавства, яке діяло на час ушкодження здоров'я.

З метою усунення суперечностей при вирішенні питань щодо розміру матеріальної шкоди, заподіяної працівникові на виробництві, доцільності варіативності розрахунку шкоди, та для визначення єдиних методологічних засад у вигляді складеного алгоритму, Сумським відділенням Харківського НДІСЕ у 2017 році виконана та у 2018 році пройшла апробацію наукова робота за планом Мінюсту України, результатом якої є створена методика проведення судових економічних експертиз у справах, пов'язаних з визначенням розміру втраченого заробітку, з метою відшкодування шкоди, заподіяної працівникові на виробництві.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 21.02.2019).
2. Про охорону праці : закон України від 14.10.1992 № 2694-хІІ. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2694-12> (дата звернення: 21.02.2019).
3. Про визначення сум на відшкодування шкоди інвалідам внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання : постанова Кабінету Міністрів України від 30.07.1992 № 433. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-92-%D0%BF> (дата звернення: 21.02.2019).
4. Правила відшкодування шкоди, заподіяної працівникам каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ними трудових обов'язків : затв. постановою Ради Міністрів СРСР від 03.07.1984 № 690. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-92-%D0%BF> (дата звернення: 21.02.2019).
5. Правила відшкодування власником підприємства, установи і організацій або уповноваженим ним органом шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23.06.1993 № 472. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-2001-%D0%BF> (дата звернення: 21.02.2019).
6. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 807. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-2001-%D0%BF> (дата звернення: 21.02.2019).

7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : закон України від 23.09.1999 № 1105–XIV. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1577-15> (дата звернення: 21.02.2019).

8. Про деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві : постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1112. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1112-2004> – %D0 %BF (дата звернення: 21.02.2019).

УДК 343.98

*Чумаченко Н. Л., провідний судовий експерт Харківського
НДІСЕ*

ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК НЕ ЗА ЦІЛЬОВИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Відповідно до частини першої статті 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, яка полягає в забезпеченні раціонального використання земельних ресурсів, збереженні й відтворенні родючості ґрунтів, захисті їх від псування і забруднення, реалізації громадянами, юридичними особами та державою їхніх прав власності та землекористування відповідно до закону. Важлива роль у захисті прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в земельних і пов'язаних із ними майнових правовідносинах належить судам [1].

З набранням чинності Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 № 963 (далі – Методика) все частіше до Харківського НДІСЕ надходять ухвали про призначення судових економічних експертиз від слідчого судді із питання документального підтвердження розрахунку розміру шкоди заподіяної внаслідок використання земельних ділянок не за цільовим призначенням.

Ця Методика спрямована на визначення розміру шкоди, заподіяної державі, територіальним громадам, юридичним та фізичним особам, на всіх категоріях земель внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу.

Земельні відносини в Україні регулюються Земельним кодексом України (прийнятим відповідним Законом України від 25.10.2001р № 2768–III), у ст. 4 якого визначено, що завдання земельного законодавства є регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави, раціонального використання й охорони земель [1].

Цільове призначення є однією із базових характеристик будь-якої земельної ділянки, яка визначає її правовий режим.

У статті 19 Земельного кодексу України наведено класифікацію земель України, залежно від їх основного цільового призначення за дев'ятьма категоріями: землі сільськогосподарського призначення, землі житлової і суспільної забудови, землі природо-заповідного та іншого природоохоронного призначення, землі оздоровчого призначення, землі рекреаційного призначення, землі історико-культурного призначення, землі лісгосподарського призначення, землі водного фонду, землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [1].

Порядок здійснення державного контролю за використанням та охороною земель встановлюється законом [1].

Відповідно ст. 5 Закону України від 19 червня 2003 № 963–IV «Про державний контроль за використанням та охороною земель», державний контроль за використанням та охороною земель усіх категорій та форм власності здійснює центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі.